

ידיעון האגודה הישראלית לפסיכומטריקה

גיליון מספר 13 | דצמבר 2012

תוכן העניינים

דברי פתיחה

- דברי העורכת / עינת נוטע-קורן 2
- דברי היו"ר וחדשות המועצה / ענת בן-סימון..... 4

סקירה

- הערכה קוגניטיבית של שאלות סקר / גלית גורדוני..... 5

ניסיון מהשטח

- להעריך את המעריך - מתן משוב למעריכים בתהליכי הערכה סובייקטיביים
ככלי לשיפור ההערכות / ליאת בסיס 7

פיתוח כלים למטרות שונות

- אינטליגנציה רגשית - פיתוח כלי מדידה מבוסס יכולת / יוסי חסון, דלית לב-ארי..... 9
- מאגר משימות בתרבות ישראל ומורשתו - דוגמה לכלי הערכה לשם קידום
הלמידה בכיתה / חני שלטון, ליסה אמדור 11

עדכון מהשטח

- מה המצב עם המיצ"ב? / עינת נוטע-קורן..... 13

- כנסים מקצועיים בשנה הקרובה 15

על הידיעון

- מטרות, תכנים, ועדה מייעצת 18

דברי העורכת

עינת נוטע-קורן, ראמ"ה

שלום לקוראי הידיעון,

גיליון זה של ידיעון אפי הוא ה-13 במספר, והראשון - עבורי - כעורכת. תודה לחברי **סול פיין**, שנשא בתפקיד העורך בשנתיים האחרונות ואשר בתקופת כהונתו יצאו לאור גיליונות מספר 9-12.

הגיליון מופץ באמצעות הדוא"ל לרשימת תפוצה מכובדת המונה קרוב ל-700 איש. יש חשיבות עצומה בעיניי להפריה ולהעשרה ההדדית בתוך הקהילה, וזו גם הסיבה לכך שלקחתי על עצמי את התפקיד.

הגיליון הראשון של ידיעון אפי פורסם לפני יותר משבע שנים (יוני 2005). כעורכת חדשה בחנתי את הכתבות שפורסמו לאורך השנים, והיה די בהצצה חטופה בהם כדי להבין עד כמה התחום שלנו, תחום המדידה וההערכה, מגוון ועשיר: תחומי העיסוק שונים (למשל, חינוך, אקדמיה, צבא, מיון לעבודה); סוגי הכלים מגוונים (קוגניטיביים ושאנים קוגניטיביים, מדידת כשרים ומדידת הישגים, כלים מסכמים וכלים מעצבים); אופני ההעברה שונים, וכו'. כלי ההערכה למיניהם וההקשרים השונים שבהם הם מועברים, מחייבים, כל אחד מהם, התפתחות מקצועית ייחודית מצידנו. ויחד עם זאת, הליבה - החתירה לבניית כלים תקפים ומהימנים - משותפת.

בולט במיוחד בידיעונים השונים, הקשר הדוק בין המחקר לבין השדה - שניהם גורמים שניזונים האחד מהשני. הרכב הכתבות בגיליון זה משקף גם קשר הדוק זה.

בכתבה הראשונה מציגה **גלית גורדוני** שיטות לטיוב בניית שאלוני סקרים שמבוססות על הערכה קוגניטיבית. מדובר בסקירה כללית בנושא ובאחד הגיליונות הבאים יוצג היישום של שיטות אלה הלכה למעשה. **ליאת בסיס** מציגה ניסיון שנגזר מתיאוריה, הממחיש את חשיבות מתן משוב למעריכים בתהליכי הערכה סובייקטיביים (כמו ראיונות) בהקשר של עולם העבודה. בהמשך מופיעות שתי כתבות העוסקות בפיתוח כלים מתחומים שונים שנעשה למטרות שונות לגמרי:

בכתבה האחת, מציגים **יוסי חסון ודלית לב-ארי** כלי חדש למדידת מרכיבים של אינטליגנציה רגשית שרלוונטיים לתפקוד בעבודה (בצבא).

בכתבה האחרת, מתארות **חני שלטון וליסה אמדור** כלים חדשים להערכה מעצבת בתחום החינוך במקצוע: תרבות ישראל ומורשתו.

הכתבה האחרונה בידיעון זה נכתבה על ידי ובה בחרתי להציג סוגיה שמאוד מטרידה בימים אלה, והיא פרסום ממצאי המיצ"ב ברמת בתי הספר בארץ.

אסיים בדברי תודה לשותפים במלאכה:

לחברי הועדה המייעצת (לפי סדר א"ב) שסייעו בבחירת הכתבות ובהשבחתן: **אייל גמליאל, אסטלה**

מלמד, שאול פוקס, סול פיין ויואל רפ;

לשרה שפירא על הסיוע הרב בעריכת הגיליון;

ליעל פרץ על העבודה המקצועית והמסורה בעיצוב הידיעון.

מקווה שקריאת הגיליון תהיה מעניינת עבורכם.

חשוב לי לשמוע את דעתכם על הידיעון ונושאייו כדי לנסות ולמקד אותו בעתיד באופן המיטבי לצרכים שלכם. לשם כך הכנו שאלון סקר קצר ואודה לכם מאוד אם תשתפו פעולה ותשיבו עליו.

בנוסף, אעריך מאוד אם רבים יותר מכם ישתפו אותנו בניסיון שהם צוברים וישלחו לנו כתבות מעניינות שיפורסמו בגיליונות הבאים.

להתראות בחודש פברואר 2013, בכנס אפי.

דברי היו"ר וחדשות המועצה

ענת בן-סימון, מרכז ארצי לבחינות ולהערכה

שלום לחברי אפי,

ידיעון זה הוא הראשון בעריכתה של עינת נוטע-קורן. עינת השקיעה זמן ומאמץ רב בגיוס כתבות ובלווי הכותבים, והרבה יצירתיות בריענון המבנה והעיצוב של הידיעון. על כך מגיעה תודה גדולה לה ולוועדה המייעצת שסייעה במלאכה.

הכנס השנתי התשיעי של אפי יתקיים כזכור ב-4 בפברואר 2013, במרכז מורשת בגין בירושלים. בימים אלה הסתיים תהליך השיפוט של ההצעות שהוגשו לכנס וגובשה טיוטה ראשונית של תכנית הכנס. תודה מיוחדת שמורה לצור קרליץ ולספי פומפיאן, יושבי ראש הכנס, שניצחו על מלאכת השיפוט ועוסקים כעת בגיבוש התכנית הסופית של הכנס. בימים הקרובים נפיץ טופסי חידוש חברות לאפי לשנת 2013. טפסים אלה יאפשרו לחברי אפי גם הרשמה מוקדמת לכנס. ההרשמה לכנס בלבד תיפתח בשלב מאוחר יותר במידה שייותרו מקומות.

בימים אלה השלימה גם ועדת הפרס את תהליך השיפוט של עבודות המחקר שהוגשו במסגרת "תחרות נושאת פרס לעבודות מחקר בתחום המדידה וההערכה". הפרס יוענק בכנס הקרוב והעבודה תוצג במסגרת הכנס.

בשנה האחרונה שקד צוות מטעם אפי והמרכז הארצי לבחינות ולהערכה על בניית לקסיקון מונחים במדידה והערכה בשפה העברית. האקדמיה ללשון העברית הביעה עניין בלקסיקון והציעה את עזרתה בליטוש המונחים. כמו כן, ביקשה האקדמיה לכלול את הלקסיקון במאגר הלקסיקונים המקצועיים שהיא מרכזת. צוות הפיתוח של הלקסיקון עומד בקשר עם האקדמיה בעניין זה. בהזדמנות זו אנו מודים שוב לצוות הפיתוח ולכל החברים שתורמו וימשיכו לתרום לעדכון הלקסיקון.

תודה מיוחדת שמורה גם לשרה שפירא, מזכירת האגודה, על הטיפול המסור בענייני האגודה.

כרגיל, נודה לכם על רעיונות, הצעות וחומרים שיתרמו לפעילות האגודה, לידיעון הבא, ולאתר האגודה.

חברי אפי המעוניינים לפרסם בלוח המודעות הצעות עבודה, הודעות מקצועיות וכדומה, מוזמנים לפנות לשרה שפירא באמצעות אתר אפי www.ispa.org.il.

הערכה קוגניטיבית של שאלות סקר

גלית גורדוני, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

הערכת שאלות סקר מתייחסת לשלב בבניית כלי הסקר, שבו נערך ניסיון לזהות ולצמצם מאפיינים של שאלות שעלולים לגרום לטעות מדידה בתשובות המדווחות של המשיבים העתידיים של הסקר. טעות מדידה מתייחסת לפער שבין תשובת המרואיין לשאלה בסקר, כגון, שאלה על התנהגות, שבה מתבקש המשיב לדווח על מספר ביקורים אצל רופא בחצי השנה האחרונה, לבין הערך "האמיתי" של המשיב, כלומר, מספר הביקורים שביצע המשיב בפועל (Groves et al., 2009).

הסקירה הנוכחית מתמקדת בשילוב של שיטות להערכה קוגניטיבית בתהליך בניית שאלוני סקרים, ושיפור השאלות לפני העברתן בסקר. הסקירה כללית ומאפשרת הצצה ראשונית בלבד אל אחת ההתפתחויות המשמעותיות ביותר בתחום בניית שאלוני סקרים, מאז שנות ה-80 של המאה העשרים. עם זאת, חשוב לציין, כי השימוש בהערכה קוגניטיבית נפוץ לא רק בסקרים, אלא בכל תחומי המחקר העושים שימוש בשאלונים, כמו גם בתקשורת כתובה המשמשת להעברת מידע או לקבלת מידע (Willis, 2005).

הערכה קוגניטיבית כוללת מגוון שיטות ריאיון המשמשות לאיסוף מידע על תהליך הבנת השאלה וגיבוש התשובה אצל המרואיין, לשם זיהוי קשיים אפשריים במתן המענה ולשם שיפור השאלות. השיטות מאפשרות להעריך אם השאלה עומדת ברמת האיכות הנדרשת מבחינת יכולת המרואיינים לבצע את ארבעת השלבים העיקריים בתהליך מתן המענה לשאלה – הבנה, שליפה מהזיכרון, שיפוט והערכה, ומתן תשובה (Beatty & Willis, 2007). ראיונות קוגניטיביים כוללים, למשל, בקשה מהמרואיין לדרג את מידת הביטחון שיש לו בתשובה שנתן לשאלת הסקר (confidence ratings), לנסח במילותיו הוא את שאלת הסקר לפי מה שלהבנתו נשאל בשאלה הספציפית (paraphrasing), או לתת הגדרות למונחי מפתח בשאלת הסקר (definitions). שיטה נפוצה בראיונות קוגניטיביים הינה השימוש בשאלות לחידוד שאלת הסקר (probes). למרואיין מופנות כמה שאלות שנועדו לזהות את הטכניקות שבהן הוא משתמש בתהליך מתן המענה לשאלת הסקר. שאלות החידוד מתמקדות בשלבים הקוגניטיביים הנדרשים לשם מתן מענה מדויק לשאלת הסקר. למשל, לתאר במילותיו הוא, מה לפי הבנתו נשאל בשאלת הסקר, במה נעזר כדי להבין את משמעות השאלה, כיצד נזכר במידע שעליו התבקש לדווח בשאלה, וכיצד בחר תשובה מסוימת מבין אלו שהוצעו לו בשאלה.

בסקרים ממשלתיים ואקדמיים גובר השימוש בהערכה קוגניטיבית של שאלוני סקרים לשם צמצום טעויות השבה אפשריות (Groves et al., 2009). בעשור האחרון נקבעו תקני איכות להערכה של שאלות המיועדות להיכלל בשאלוני סקרים ממשלתיים. סטנדרטים אלו כוללים המלצות מחייבות לשימוש בשיטות שונות, כגון אלו שתוארו לעיל, להערכת שאלות סקר בתהליך בניית השאלון, לפני הכללתן בסקר עצמו (Census Bureau's Methodology and Standards Council, 2003). שיטות להערכה קוגניטיבית שולבו לראשונה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, במחקר מקדים לסקר ארוך טווח חדש בישראל שהחל

באוגוסט 2012. פיתוח תוכנית ההערכה התבסס על הסטנדרטים שנקבעו בלשכה למפקד האוכלוסין בארה"ב, להערכת שאלונים שעברו שינוי ולהערכת שאלונים חדשים (Census Bureau's Methodology and Standards Council, 2003). בכתבת המשך יתואר בפירוט הניסיון ביישום השיטות בישראל, תוך התמקדות במתח הקיים בין השאיפה להעלאת איכות הנתונים המתקבלים משאלוני סקרים לבין שיקולי עלות, ובאורך תהליך פיתוח השאלון.

מקורות

Beaty, P.C., & Willis, G.B. (2007). Research synthesis: The practice of cognitive interviewing. *Public Opinion Quarterly*, 7, 287-311.

Census bureau methodology and standards council (2003). *Census bureau standard: Pretesting questionnaires and related materials for surveys and censuses*, July 25, <http://www.census.gov/srd/pretest-standards.pdf>

Groves, R.M., Fowler, F.J., Couper, M.P., Lepkowski, J.M., Singer, E. & Tourangeau, R. (2009). *Survey methodology*. Hoboken, NJ: Wiley.

Willis, G.B. (2005). *Cognitive interviewing: A tool for improving questionnaire design*. Thousand Oaks, CA: Sage.

לשאלות או הערות בנושא הכתבה ניתן לפנות אל:

galitg@cbs.gov.il ■ גלית גורדוני

להעריך את המעריך מתן משוב למעריכים בתהליכי הערכה סובייקטיביים ככלי לשיפור ההערכות

ליאת בסיס, בסיס להערכה

הלכה

בעידן שבו הכל שואף להיות מדיד, ניתן למצוא ריבוי של תהליכי הערכה בארגונים בשלבי הגיוס (ראיונות, מבחני מצב), בעבודה (הערכות מנהלים), בפיתוח והכשרה (קורסים), ובתהליכי קידום (מרכזי הערכה לבכירים). המעריכים נדרשים לדווח באופן מילולי ובאופן מספרי על איכות המוערכים בממדים מוגדרים מראש. הערכות אלה הוות גורל בחיי הפרט והארגון. למרות שהבנייה (Huffcutt & Arthur, 1994) ושקלול סטטיסטי (Gatewood, Field, & Barrick, 2008) הוכחו בספרות כתורמים לתוקף של תהליכי הערכה, מרבית התהליכים בשטח עדיין מתבצעים בצורה פתוחה ואינטואיטיבית (Roulin & Bangerter, 2012). כהנמן (Kahneman, 2011), שחקר בשנים האחרונות את כוחה של האינטואיציה בתהליכי הערכה, טוען כי זו אכן יכולה להניב הערכות תקפות כפונקציה של כמה משתנים וביניהם ניסיון/תרגול וקבלת משוב. לפי כהנמן, מומחיות אינטואיטיבית אמתית נלמדת דרך ניסיון ממושך עם משוב טוב על טעויות – כך אנחנו יודעים למשל אם אנחנו בעלי "חוש כיוון". כדי לדעת אם ניתן לסמוך על שיפוט אינטואיטיבי של מעריך מסוים עלינו לבדוק, בין היתר, האם הייתה לו הזדמנות הולמת ללמוד את התנאים המובילים להערכה נכונה, הכוללת הן התנסות והן משוב על טעויות. ליונס (Lievens, 2001) מצא שסדנאות הכוללות תרגול ומשוב למעריכים במרכזי הערכה הניבו הערכות תקפות יותר ביחס לקבוצת ביקורת אשר קיבלה הדרכה מינימלית וללא משוב. מכאן, ובדומה לשיפוט אינטואיטיבי, כדי לסייע למעריכים לתת הערכות מדויקות ותקפות יותר, יש להיעזר בתרגול ובמשוב רציף על ההערכות שנתנו.

מעשה

להלן תיאור של הליכי הכשרה שבוצעו בשנים 2010–2012. בהכשרות אלו ניתנו משובים למעריכים בארגונים ציבוריים ועסקיים, שתפקידם היה להעריך תהליכי מיין ותפקוד בקורסים שונים. המשובים כללו: התפלגות השימוש בציוני הסקלה (אחוז השימוש בכל ערך של הסקלה במדדי ההערכה השונים), ממוצע קליני וממוצע סטטיסטי של ההערכות בממדי ההערכה, אומדן לאפקט הילה (אחוז הפעמים שמעריך נתן את אותו הערך בציונים השונים בסקלה), שיעור השימוש בערכים חסרים בממדים שונים (לבחירת הקושי לאבחן ממדים מסוימים), והצגת מתאמים מול ציוני ההערכה בתהליך מקביל (ראיון, חיבור או מרכז הערכה). למול כל נתון כזה הוצגו שתי נורמות להשוואה – האחת הייתה ממוצע כלל המעריכים והשנייה הייתה הנתון הרצוי לפי כללי האצבע הנהוגים בספרות המקצועית. המשובים הועברו למעריכים בכתב כשהם משולבים בתוך סדנא (לרוב הכנה לתהליך ההערכה הבא) הכוללת הסבר על קריאת המשוב ומשמעותו. המעריכים, בתהליכים השונים, קיבלו את המשובים באהדה ודיווחו כי זו להם הפעם הראשונה שקיבלו משוב על הערכות שביצעו. המשוב סייע למעריכים להתייחס לתהליך ההערכה ברצינות ובתשומת לב רבה יותר, הוביל אותם לעצור ולשאול שאלות על האופן שבו הם מעריכים, וכן הפחית את תופעת בטחון היתר שמאפיינת לעתים מעריכים (Kahneman & Tversky, 1973). הציפייה היא שההערכות שלהם תהיינה מקצועיות יותר בעקבות מתן המשוב. סוגייה זו תיבחן בהמשך.

מקורות

Gatewood, R.D., Field, H.S., & Barrick, M. (2008). Strategies for selection decision making. *Human resource selection (6th Ed)*. Mason, OH: Thomson South-Western.

Huffcutt, A.I., & Arthur, W.Jr. (1994). Hunter and Hunter (1984) Revisited: Interview Validity for Entry-Level Jobs. *Journal of applied psychology*, 79(2), 184-190.

Kahneman, D. (2011). *Thinking fast and slow*. Macmillan.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1973). On the psychology of prediction. *Psychological Review*, 80(4), 237–251.

Lievens, F. (2001). Assessor Training Strategies and Their Effects on Accuracy Interrater Reliability and Discriminant Validity. *Journal of Applied Psychology*, 86(2), 255-264.

Roulin, N., & Bangerter, A. (2012). Understanding the academic-practitioner gap for structures interviews: 'behavioral' interviews diffuse, 'structures' interviews do not. *International journal of selection and assessment*, 20(2).

לשאלות או הערות בנושא הכתבה ניתן לפנות אל:

basisliat@gmail.com ■ ליאת בסיס

אינטליגנציה רגשית – פיתוח כלי מדידה מבוסס יכולת *

יוסי חסון, דלית לב-ארי, המגמה לפסיכולוגיה תעסוקתית, המכללה האקדמית ת"א-יפו

במהלך שני העשורים האחרונים גברה ההתעניינות במושג אינטליגנציה רגשית (א"ר) ונעשו נסיונות ליישמו בתחומי חיים שונים, כגון משפחה, עבודה, לימודים וכד'. א"ר מוגדרת כיכולת לזהות ולנהל את רגשותינו, היכולת להבין את רגשות האחרים ולדעת כיצד להתייחס אליהם.

הכלים הפופולאריים ביותר למדידת א"ר, הינם MSCEIT¹, מבחן מבוסס יכולת של מאייר וסאלוביי (1993), EQ-i², מבחן דיווח עצמי של בר-און (1997). לצד השימוש הנרחב שנעשה בכלים אלה, עולות מספר שאלות ברמה התיאורטית והמעשית כאחד. ראשית, חלק מהפריטים המופיעים ב MSCEIT וכן ב EQ-i בודקים ידע תיאורטי על רגשות, מבלי לקחת בחשבון את ההקשר החברתי-סביבתי הקיים במציאות. שנית, מכיוון שה EQ-i מתבסס על דיווח עצמי של הנבדק הוא פגיע להטיות הנבדק ולרצייה חברתית. כמו כן, דיווח הנבדק על יכולותיו לא בהכרח מעיד על יכולותיו בפועל. לבסוף, ישנה חפיפה לא מבוטלת בין ציוני הכלים עם מדדי אישיות (EQ-i, $r>0.4$) ובין מדדי אינטליגנציה כללית (MSCEIT, $r>0.6$), דבר העלול להצביע על בעיה בתוקף המבחין.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לפתח כלי מדידה המתייחס לבעייתיות הקיימת בכלים הקיימים. הכלי נשען על מתודולוגיית מדידה מבוססת יכולת בדומה למתודולוגיה שננקטה ב- MSCEIT, ומתבסס על המודל התיאורטי המקיף של בר-און (1997). השערת המחקר הייתה כי כלי כזה יניב איכויות פסיכומטריות טובות, ויענה על חלק מהבעיות שהוזכרו לעיל. בשלב הראשון התמקד המחקר בשני תתי-סולמות מתוך המודל של בר-און – **עמידות בפני לחצים, ואחריות חברתית**, אשר נמצאו פגיעים ביותר להטיית נבדק ולרצייה חברתית.

שיטת המדידה החדשה כללה מספר אלמנטים הנחוצים למדידת א"ר:

1. מדידת המושגים התיאורטיים תוך שימוש באופרציונאליזם מרובה (לדוגמא: סולם עמידות בפני לחצים בחן התמודדות מול סוגי לחצים שונים כגון: איום פיזי, איום על האגו, קונפליקטים בינאישיים).
2. מדידה מבוססת יכולת באמצעות שימוש בפריטים "חיים" המכילים סרטים קצרים אשר מציבים את הנבדק מול סיטואציה חברתית וחוויה רגשית.
3. מדידת התגובות הקוגניטיביות, הרגשיות וההתנהגותיות של הנבדק לסיטואציה שהוצגה בפריט.

הכלי נוסה במחקר מקדים על מדגם של 95 מועמדים ליחידה עילית בצה"ל, אשר ניתוח עיסוקים הצביע על קשר הדוק לשני המדדים שנבדקו: עמידות בפני לחצים ואחריות חברתית. בכך איפשר מדגם זה לאסוף מידע על קריטריון ההצלחה בתפקיד, לשם תיקוף נאות של הכלי. המועמדים השיבו על סוללה

1 Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test

2 Emotional Quotient Inventory

של מבחנים שכללה: מבחן אינטליגנציה כללית, מבחן אישיות (מבוסס על מודל "חמשת הגדולים"), מבחן דיווח עצמי של א"ר (EQ-i), וכן הכלי החדש. הכלי החדש מכיל 20 פריטים (10 בכל מדד) כאשר בכל פריט מוצג סרטון הממחיש סיטואציה חברתית ובה דמות ראשית ושאלות הנוגעות אליה (למשל, מה היא חושבת? מה היא מרגישה? כיצד תנהג?). המבחן הועבר על גבי מחשב.

תוצאות המחקר המקדים הראו כי לכלי החדש יש מימדים פסיכומטריים טובים - מהימנות פנימית גבוהה (אלפא קרונברך בסולם עמידות בפני לחצים 0.86 ; אחריות חברתית 0.72), השפעה נמוכה של רצייה חברתית לפי סולם מובנה של ה EQ-i (לא נמצא קשר מובהק, $r=0.15, 0.16$), וכן תוקף מבחין טוב יותר עם מדדי האינטליגנציה הכללית והאישיות (לדוג', סולם עמידות בפני לחצים ומבחן בנט $r=0.24^*$, סולם אחריות חברתית וסולם מצפוניות $r=0.32^{**}$).

מחקרי המשך יבחנו את מבנה הפריטים והסולמות, וכן יבדקו את תוקף הקריטריון של המבחן החדש ביחס לביצועי עבודה שונים.

*מאמר זה הינו חלק מעבודת התזה של המחבר הראשון בהנחיית המחבר השני

לשאלות או הערות בנושא הכתבה ניתן לפנות אל:

יוסי חסון ■ hasson.yossi@gmail.com

מאגר משימות בתרבות ישראל ומורשתו דוגמה לכלי הערכה לשם קידום הלמידה בכיתה

חני שלטון, ליסה אמדור – ראמ"ה

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) מקדמת את התפיסה של "מדידה בשירות הלמידה", לפיה המדידה וההערכה נועדו לתמוך בקידום תהליכי הלמידה בכיתה, תוך הלימה ליעדים הלימודיים ולחזון הבית-ספרי. בהתאם לתפיסה זו ראמ"ה מעמידה כלי הערכה מסוגים שונים לשימוש המורה בכיתה. שימוש מושכל בכלים אלה מאפשר למורה לשלב אותם כרכיב בלתי נפרד מההוראה בכיתה, ולהעריך את הלמידה של התלמידים על כל היבטיה השונים בתוך ההקשר הכיתתי או הבית-ספרי. כלים אלה גם מהווים מודל לפיתוח עצמאי של המורה בהמשך.

מאגר המשימות לתרבות ישראל ומורשתו הינו דוגמה המשקפת תפיסה זאת. מאגר משימות זה, שפותח לאחרונה בראמ"ה¹ ובשיתוף המטה לתרבות ישראל במשרד החינוך, מספק כלי הערכה למורים במקצוע החדש בחינוך הממלכתי: "תרבות ישראל ומורשתו". מקצוע זה עוסק בזהות יהודית-ישראלית של התלמידים שלומדים בבתי ספר ממלכתיים ובהעמקת הידע וההבנה שלהם בכל הנוגע לנכסי הרוח והתרבות של העם היהודי.

המשימות שבמאגר המשימות מאפשרות למורים להעריך את הלמידה של תלמידיהם באופן העולה בקנה אחד עם מטרות המקצוע ועם דרכי ההוראה שלהם. משימות אלה גם מזמנות לתלמידים הערכה שיש לצדה למידה תהליכית מאתגרת, מקדמת ומעניינת ששמה דגש לא רק על ידע אלא גם על פיתוח חשיבה.

הערך המוסף הוא בכך שמאגר משימות כזה תורם גם לפיתוח המקצועי של המורים. באמצעותו, המורים נחשפים לדוגמאות שיכולות להוות עבורם פלטפורמה לפיתוח עצמי של משימות דומות שילוו את מעגל התכנון, תהליכי ההוראה-למידה והערכה בכיתה.

תיאור מאגר המשימות:

1. המאגר כולל 12 משימות הערכה המיועדות לשימוש המורים המלמדים את המקצוע בכיתות ו', ז' ו-ח', ארבע משימות בכל שכבת גיל. המשימות משקפות את הנושאים המארגנים של תכנית הלימודים.

2. המשימות הן מורכבות, מאתגרות ובודקות כישורי חשיבה גבוהים של התלמידים, תוך כדי תהליך של יצירת תוצרים אינטגרטיביים ומורכבים (למשל, יצירת משחק קופסה בנושא החלוצים, פוסטר בנושא של הרצל, בלוג בנושא פרשת השבוע וכד'). המשימות מתמשכות לעתים לאורך זמן ומאפשרות להעריך ידע, הבנה מעמיקה, יכולות של ניתוח ופרשנות, התבוננות על בעיה מנקודות מבט שונות ועוד.

1 בבניית מאגר המשימות נעזרה ראמ"ה בצוות פיתוח המבחנים ממנהלת המדידה וההערכה במטח (המרכז לטכנולוגיה חינוכית)

3. המשימות מזמנות עבודה בצוות ומעודדות קיום של דיון קבוצתי, הערכה עצמית ומהלכים רפלקטיביים. הן גם מפתחות כישורים של הכוונה עצמית בלמידה (self-regulated learning) כמו, הצבת מטרות, פיתוח אסטרטגיות להשגת המטרות, תכנון, התבוננות עצמית, שיפוט ועוד.

4. רוב התוצרים של ביצועי התלמידים נשענים על שפה. לכן, לביצוע המשימות נדרשים התלמידים להפגין כישורים אורייניים כמו, למשל, הבנת הנקרא, הבעה בעל פה ובכתב, הכרת דרכי טיעון, הבחנה בין עיקר לבין טפל וכדומה.

5. לכל משימה מצורף מחוון להערכת ביצועי התלמידים הכולל שלוש רמות ביצוע. נוסף כל כך, מצורפים חומרים פדגוגיים.

לסיכום, המאגר מאפשר למורים להפעיל שיקולי דעת לגבי אופן שילוב המשימות בכיתה ובכך להיות צרכנים מושכלים של הכלי. הם יכולים להשתמש בהן כפי שהן, תוך כדי תהליך הלמידה או בסיומו, לשנות ולהתאים אותן להקשר החינוכי הספציפי, או להשתמש בהן כמודל לפיתוח עצמי של משימות נוספות שעשויות להשתלב בתהליכי ההוראה וההערכה.

לחומר נוסף ולכלי הערכה מעצבת נוספים, ראו באתר ראמ"ה בכתובת: <http://rama.education.gov.il>, בחלונית "הערכה בית-ספרית".

לשאלות או הערות בנושא הכתבה ניתן לפנות אל:

חני שלטון ■ hshilton.rama@education.gov.il
ליסה אמדור ■ lisa.rama@education.gov.il

מה המצב עם המיצ"ב?

עינת נוטע-קורן, ראמ"ה

קשה היה לפספס את הגל העצום של הכתבות שצצו לאחרונה בעיתונות המקומית והארצית, ובהן השוואות ההישגים במיצ"ב בין בתי ספר שונים. הדבר בא בעקבות פסיקת בית המשפט העליון מחודש אוגוסט 2012, לפיה נדרש משרד החינוך לחשוף את תוצאות מבחני המיצ"ב לפי בית ספר.

המיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית ספרית) הוא מערכת הערכה הכוללת מבחני הישגים בארבעה מקצועות ליבה, וסקרים העוסקים באקלים הבית-ספרי ובסביבה הפדגוגית המאפיינת את בית הספר. המבחנים מועברים לתלמידי כיתות ה' ו-ח' במקצועות: שפת אם (עברית/ערבית), אנגלית, מתמטיקה, מדע וטכנולוגיה. בכיתה ב' מתקיים רק מבחן בשפת האם. סקרי האקלים מועברים לתלמידים בכיתות ה'-ט' ולמדגם של מורים מכל בית ספר.

מטרת המיצ"ב היא בראש ובראשונה לספק למנהל בית הספר כלי ניהולי, חיצוני ואובייקטיבי, שלפיו יוכל לזהות את נקודות החוזק והחולשה של בית ספרו ולבנות תכניות עבודה ההולמות את הצרכים הפדגוגיים של תלמידיו.

תוצרי המיצ"ב ברמת בית ספר מדווחים בדוח מקיף ומפורט שנשלח למנהל בית הספר ולגורמי הפיקוח המופקדים על בית הספר. במשך שנים, עמד משרד החינוך על כך כי **אין לפרסם** את נתוני המיצ"ב ברמת בית הספר בפומבי, אך נתונים ברמה ארצית, מחוזית ורשותית - פורסמו על ידי ראמ"ה.

בשנת 2006 הגישה עמותת ההורים הל"ה (למען החינוך בשכונות ובעיירות הפיתוח) והתנועה לחופש המידע עתירה נגד משרד החינוך. בעתירה זו דרשו העותרים שמשרד החינוך ימסור לידיהם את תוצאות מבחני ההישגים ברמה הבית-ספרית. כדי לבחון את הנושא הוקמה ועדה מקצועית בראשותה של מנכ"לית ראמ"ה ובין חבריה נמנו מומחים לחינוך מהמובילים בארץ. הוועדה ניסחה מסמך המתאר את ההשלכות הצפויות של פרסום כזה וקבעה כי אין לפרסם הנתונים ברמת בית ספר שכן הנזק יעלה על התועלת.

מנכ"לית משרד החינוך דאז קיבלה את המלצות הוועדה המקצועית, ועמדה זו הובאה בפני בית המשפט המחוזי בירושלים. בית המשפט המחוזי, בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים, קיבל את עמדת משרד החינוך, שלא לפרסם את תוצאות בחינות המיצ"ב ברמת בית הספר (או ברמה של יישוב כאשר יש בו בית ספר אחד).

העותרים ערערו על החלטת בית המשפט המחוזי. בית המשפט העליון לא ראה בתהליכים החינוכיים והחברתיים השליליים הצפויים עילה מספקת כדי למנוע את חשיפת המידע, ופסק שלא מתקיימת עילה לחיסיון המידע. עוד ציין, כי יש לנקוט בדרכים להתמודדות עם השיבוש שאותו צופה משרד החינוך בעקבות הפיכת מבחני המיצ"ב ל"עיתרי סיכון", ולא לפגוע בשל כך בזכות הציבור לחופש המידע.

לקריאת דוח הוועדה המקצועית ופסקי הדין בנושא ראו באתר האינטרנט של ראמ"ה, <http://rama.education.gov.il> בחלונית "מיצ"ב" בנושא "רקע כללי".

להלן כמה מנימוקי הוועדה המקצועית:

- **פרסום פומבי של תוצאות המיצ"ב ברמת בית ספר יהפוך את המבחנים ליותר עתירי סיכון ממה שהם נתפסים כיום ממילא.** הדבר עלול להחריף את התופעות השליליות שנצפות כבר כיום (החל מהסטה של משאבים להוראה של המקצועות הנבחנים, הכנה ממוקדת ומוגברת למבחנים, הקצאה של מורים מיומנים יותר לכיתות הנבחנות, וכלה בהפרה של טוהר בחינות בעת העברת המבחן).

- **פגיעה בשכבות חלשות והגדלת פערים חברתיים).** פרסום תוצאות מבחני המיצ"ב של בתי ספר שהשיגיהם נמוכים עלול לרפות את ידיהם של העוסקים במלאכה בבתי ספר אלה, ובכך לגרום לעזיבה של מורים מקצועיים וטובים. עלולה להיות גם תופעה של ניידות תלמידים לבתי ספר טובים בעלי הישגים גבוהים יותר. גם בתי הספר עצמם עלולים לסנן תלמידים חלשים, בעלי צרכים מיוחדים, ואף תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. התוצאה הסופית תהיה **דלדול בבתי הספר החלשים** הן של הצוות המקצועי והן של תלמידים מאוכלוסיות מבוססות יותר.

- **פרסום נתונים חינוכיים מורכבים באמצעי התקשורת ימקד את תשומת הלב בתחרותיות בין בתי ספר ובהישגים הכמותיים-חיצוניים בלבד.** התקשורת בארה"ב ובאנגליה (שם מתפרסמים ציוני בתי הספר) נוהגת לפרסם את הנתונים במתכונת של "טבלת ליגה" (League Table) המבוססת על נתון אחד בלבד לכל בית ספר. שיטות הצגה אלו מגבירות את התחרותיות בין בתי הספר ומוציאות מכלל פרופורציה את נתוני המבחנים. ההשלכה של כך עלולה להיות הפיכת בתי הספר ל"בתי חרושת לציונים" במקום גוף חינוכי שמקנה דעת ומרחיב אופקים.

חלק מההשפעות השליליות שמהן הזהירה הוועדה, כבר רוקמות עור וגידים. פחות מחודש לאחר פרסום הדוחות בפומבי, כבר פורסמו "טבלאות ליגה" למכביר במקומונים, ונתוני כל בתי הספר פורסמו אף באתר מסחרי לשווק נדל"ן. החשש הוא שאם התופעות הללו ילכו ויגברו, תוך מספר שנים ייווצר נזק בלתי הפיך למערכת החינוך.

משרד החינוך יעשה מצדו כל מאמץ להקטין את ההשלכות השליליות, והתקווה היא שה"סערה" הציבורית תלך ותדעך כך שבתי הספר יוכלו להמשיך לבצע את מלאכתם תחת ביקורת מדודה אך לא הרסנית.

לשאלות או הערות בנושא הכתבה ניתן לפנות אל:

עינת נוטע-קורן ■ enotea.rama@education.gov.il

כנסים מקצועיים בשנה הקרובה

בארץ

מכון מופ"ת

יום עיון בנושא: הערכה לשם למידה (הל"ל)
26 בדצמבר 2012. מכון מופ"ת, שושנה פרסיץ 15, תל אביב
mlomdim@macam.ac.il

אפי

האגודה הישראלית לפסיכומטריקה
4 בפברואר 2013. מרכז מורשת בגין, ירושלים
www.ispa.org.il

IAEA

International Association of Educational Assessment
October 20-25, 2013. Dan Panorama Hotel, Tel-Aviv
www.iaea-2013.com

בחו"ל

ATP

Association of Test Publishers
February 3-6, 2013. Ft. Lauderdale, Florida, USA
www.innovationsintesting.org

NCME

National Council on Measurement in Education
April 26-30, 2013. San Francisco, California
www.ncme.org

SIOP

Society of Industrial and Organizational Psychology

April 11-13, 2013. Houston, Texas, USA.

www.siop.org

AERA

American Educational Research Association

April 27- May 1, 2013. San Francisco, California

www.aera.net

IPAC

International Personnel Assessment Council

July 21-24, 2013. Columbus, Ohio, USA.

www.ipacweb.org

ITC

International Test Commission

טרם נקבע

www.conference.intestcom.org

היכנון לכינוס השנתי התשיעי של האגודה הישראלית לפסיכומטריקה

אפי 2013

יום שני, כ"ד בשבט תשע"ג 4.2.13
מרכז מורשת בגין בירושלים

אנא עקבו אחר פרטים וטופסי הרשמה בדוא"ל
ובאתר אפי www.ispa.org.il

הכנס הבינלאומי של:

International Association of Educational Assessment (IAEA)

אוקטובר 2013, תל-אביב

המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (מאל"ו) יארח באוקטובר 2013 את הכנס ה-39 של האגודה הבינלאומית להערכה חינוכית (IAEA).

הכנס יתקיים בתאריכים 20 - 25 באוקטובר 2013 במלון דן פנורמה בתל אביב.

נושא הכנס הוא "יישומים טכנולוגיים בהערכה חינוכית". עם זאת, ייכללו בכנס גם הרצאות בנושאים אחרים בהערכה חינוכית, בצד סדנאות, סימפוזיונים, הרצאות אורח והרצאות משתתפים.

הכנס מיועד לחוקרים ומקבלי החלטות העוסקים בהערכה חינוכית, וצפויים להשתתף בו נציגים מכ-40 מדינות.

פרטים נוספים ניתן למצוא באתר הכנס: www.iaea-2013.com

אנא עקבו אחר העדכונים באתר.

הידיעון: מטרות, תכנים, ועדה מייעצת

ידיעון האגודה הישראלית לפסיכומטריקה משמש במה להעברת מידע ממוסדות האגודה לחבריה ובין החברים לבין עצמם. הוא עוסק בנושאים מתחום המדידה וההערכה בישראל ובעולם. לצד העורך מנחה את הידיעון ועדה מייעצת מתוך חברי האגודה. (רשימת חברי הוועדה נתונה להלן). הידיעון מתפרסם פעמיים בשנה.

ידיעון האגודה מביא:

1. מהנעשה באגודה: חדשות האגודה, דיווח ועדות האגודה, הכינוס השנתי
2. דיווח על קורסים אקדמיים, על השתלמויות ועל כנסים בנושאי מדידה והערכה
3. דיווחים קצרים על מחקרים בישראל
4. דיווח על תוכנות, על ספרים, על מאמרים ועל אתרי אינטרנט
5. חדשות ועדכונים מהנעשה בתחום המדידה וההערכה בישראל ובעולם
6. תקצירי מאמרים שפורסמו בעיתונות המקצועית לא מכבר
7. דעות ותגובות

המעוניינים לשלוח כתבות, דיווחים ומידע לידיעון יפנו אל העורכת:

ד"ר עינת נוטע-קורן, ראמ"ה
 דוא"ל: enotea.rama@education.gov.il
 אורכה של כתבה לא יעלה על 500 מילים

חברי הוועדה המייעצת:

ד"ר אייל גמליאל, המרכז האקדמי רופין
 גב' אסטלה מלמד, מטח
 פרופ' שאול פוקס, אוניברסיטת בר אילן
 ד"ר סול פיין, מידות
 ד"ר יואל רפ, ראמ"ה

הגיליון הבא של הידיעון מתוכנן להופיע במאי/יוני 2013. נא שלחו חומר לידיעון עד 14.3.13.